

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Т. Г. ДЕРЕКА

**НЕПЕРЕРВНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА
ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ:
АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ**

М О Н О Г Р А Ф І Я

За редакцією
доктора педагогічних наук, професора,
члена-кореспондента НАПН України
С. О. Сисоєвої

Київ – 2016

УДК 378:796
ББК 74.58:75.0
Д 36

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 5 від 26 травня 2016 року)*

Рецензенти:

Мартиненко Світлана Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової освіти та методик гуманітарних наук Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка;

Медведєва Ірина Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики фізичного виховання Факультету фізичного виховання та спорту Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова;

Носко Микола Олексійович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.

Д 36 Дерєка Т. Г.

Неперервна професійна підготовка фахівців фізичного виховання: акмеологічні засади: [монографія] / Т. Г. Дерєка; за ред. С. О. Сисоевої. – Київ : Видавництво ВП «Едельвейс», 2016. – 528 с.

ISBN 978-966-2748-85-7

Монографію присвячено результатам дослідження акмеологічних засад неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання. На основі теоретико-методологічного обґрунтування специфіки та вивчення сучасного стану неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання, аналізу професійної підготовки фахівців фізичного виховання в Україні й за кордоном визначено компоненти акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання; подано концепцію, модель та організаційно-методичні засади акмеологічно спрямованої професійної підготовки фахівців фізичного виховання.

Адресовано науково-педагогічним працівникам, аспірантам, магістрантам; усім, хто цікавиться проблемами неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання.

УДК 378:796
ББК 74. 58:75.0

© Т. Г. Дерєка, 2016
© ВП «Едельвейс», 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	5
--------------------	----------

РОЗДІЛ 1

АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1.1. Філософські та педагогічні витоки акмеології	10
1.2. Характеристика базових понять дослідження.....	40
1.3. Феноменологічний аналіз неперервної професійної освіти як засобу досягнення професійного «акме»	60
1.4. Концепція дослідження неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології	77
Висновки до першого розділу	97

РОЗДІЛ 2

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

В УКРАЇНІ	101
2.1. Проблема неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання у педагогічній теорії.....	101
2.2. Компетентнісний підхід у забезпеченні неперервності професійної підготовки фахівців фізичного виховання	121
2.3. Сучасний стан неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання.....	142
Висновки до другого розділу	156

РОЗДІЛ 3

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗА КОРДОНОМ.....

.....	160
3.1. Сучасні тенденції професійної підготовки фахівців фізичного виховання у країнах Європейського Союзу.....	160
3.2. Професійна підготовка фахівців фізичного виховання у США	183
3.3. Нормативне та методичне забезпечення професійної підготовки фахівців фізичного виховання у країнах СНД... ..	207
Висновки до третього розділу.....	224

РОЗДІЛ 4	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АКМЕОЛОГІЧНО	
СПРЯМОВАНОЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ	
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	228
4.1. Обґрунтування акмеологічної компетентності фахівця	
фізичного виховання	228
4.2. Концепція неперервної професійної підготовки фахівців	
фізичного виховання на засадах акмеології	251
4.3. Модель неперервної професійної підготовки фахівців	
фізичного виховання на засадах акмеології	277
4.4. Критерії ефективності неперервної професійної	
підготовки фахівців фізичного виховання на засадах	
акмеології	298
Висновки до четвертого розділу	314

РОЗДІЛ 5	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АКМЕОЛОГІЧНО	
СПРЯМОВАНОЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ	
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	320
5.1. Принципи відбору змісту неперервної професійної	
підготовки фахівців фізичного виховання на засадах	
акмеології	320
5.2. Формування змісту неперервної професійної підготовки	
фахівців фізичного виховання на засадах акмеології	343
5.3. Форми і методи неперервної професійної підготовки	
фахівців фізичного виховання на засадах акмеології	365
5.4. Формування акмеологічної компетентності фахівців	
фізичного виховання в процесі самостійної та науково-	
дослідної роботи	387
Висновки до п'ятого розділу	406
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	410
ДОДАТКИ	423
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	475

*Моїм батькам
присвячується*

ВСТУП

Сучасному інформаційному суспільству потрібні люди, здатні до самостійного мислення, самореалізації, як професійної, так і особистісної, які вміють об'єктивно оцінити свої здібності і можливості, прагнуть до самовдосконалення, вміють долати перешкоди. Вирішення завдань щодо підготовки конкурентоспроможного на ринку праці професіонала значною мірою уможлиблюється в умовах неперервної освіти.

Державна політика сучасної України щодо неперервної освіти здійснюється з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти у взаємозв'язку з соціально-економічними, технологічними та соціокультурними змінами, що вимагають конкурентоспроможності, професійної та соціальної мобільності, неперервної освіти й професійного самовдосконалення фахівця.

Навчання впродовж життя, як зазначено у документі ЮНЕСКО «Освіта: невідомий скарб», – це один з ключів до розв'язання проблем ХХІ століття, такий висновок зроблено Міжнародною комісією з освіти для ХХІ століття. На форумі ЮНЕСКО було представлено концепцію неперервної освіти, в якій зазначено, що це явище індивідуальне в часі, у темпі й спрямованості, вона надає кожному можливості реалізації власних програм її здобуття; це цілісна педагогічна система, до якої належать різноманітні засоби, форми набуття і розширення загальної освіти, професійної компетентності.

Постійне вдосконалення професійної підготовки фахівців фізичного виховання, висока професійна кваліфікація, здатність до неперервного розвитку та самовдосконалення, зумовлене сучасними вимогами щодо кадрового забезпечення галузі, зміною ролі людини у сучасному світі. Здоров'я нації є головним критерієм ефективності всіх сфер діяльності сучасного суспільства, показником розвитку держави.

Трансформаційні процеси, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, крім деяких позитивних зрушень,

позначаються негативними явищами в життєдіяльності людей – зниженням тривалості життя, скороченням рухової активності, зростанням кількості неінфекційних хронічних захворювань, втратою орієнтирів на здоровий спосіб життя, відчуженням від фізичної культури дітей, молоді та дорослих. Відтак, професійна підготовка фахівців фізичного виховання сьогодні набуває значення чинника соціально-економічного, інтелектуального, духовного й фізичного оновлення і розвитку суспільства, а її провідними сутнісними характеристиками стають неперервність здобуття знань, фахова компетентність та ціннісне ставлення до власного фізичного стану і здоров'я громадян загалом.

Тому сучасний рівень швидко накопичуваних знань та вимог до компетентності фахівців фізичного виховання зумовлюють необхідність розглядати професійну підготовку як цілісний неперервний процес навчання у вищих навчальних закладах та подальшого самовдосконалення в системах формальної, неформальної й інформальної освіти, що сприяє формуванню та розвитку професіоналізму і стимулює досягнення найвищого ступеня розвитку особистості (акме).

Концептуальні положення щодо професійної підготовки фахівців фізичного виховання з вищою освітою задекларовано в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» (від 19.04.2011), Указі Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» (зі змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 1505/2005 від 21.10.2005), Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1992), Болонській декларації Євросоюзу (1999), Законі «Про вищу освіту» (2014), Загальнодержавної цільової програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012 – 2016 роки (2011), які дозволяють переосмислити цінності фізичної культури, у новому аспекті розглянути її функції щодо фізичного виховання.

Дослідженню проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з вищою освітою вітчизняними дослідниками завжди приділялась належна увага, зокрема таким її аспектам: філософія освіти (І. А. Зязюн [176], В. Г. Кремень [216], В. І. Луговий [254], В. О. Огнев'юк [301]), неперервна професійна освіта (С. У. Гончаренко

[103], С. О. Сисоєва [379]), професійна підготовка фахівців у вищій школі (А. М. Алексюк [11], В. І. Бондар [53]) педагогічні технології у вищій школі (П. М. Гусак [113], Л. П. Максимова [261]); порівняльно-педагогічні дослідження неперервної освіти за кордоном (Т. М. Десятов [137], А. В. Каплун [186], Т. Є. Кристопчук [222], Т. С. Кошманова [209], О. В. Матвієнко [273]).

Професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту розглянуто в працях вітчизняних науковців: Г. М. Арзютова [23], О. Ц. Демінського [120], В. І. Завацького [516], А. П. Коноха [204], Л. П. Сущенко [395], О. В. Тимошенка [404], Б. М. Шияна [451], Ю. М. Шкрєбтія [453], теоретичні та методичні засади фізичного виховання розроблено такими вітчизняними науковцями, як Е. С. Вільчковський [80], Н. Ф. Денисенко [122], О. Д. Дубогай [151], Т. Ю. Круцевич [225], О. С. Куц [240]. Основи акмеології досліджували такі вітчизняні вчені, як О. А. Дубасенюк [150], Л. С. Рибалко [353], О. Є. Антонова [20].

Загальним основам акмеології присвячено праці російських науковців (О. О. Бодальов [46], А. О. Деркач [136], Н. В. Кузьміна [229]), професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту студіювали такі російські науковці, як Л. Е. Варфоломєєва [69], М. Я. Віленський [79], Г. А. Степанова [391], теоретичні та методичні засади фізичного виховання розробляли провідні російські науковці: Л. П. Матвєєв [272], В. Б. Корєнберг [205], О. О. Горєлов [104].

У межах професійної акмеології О. О. Бодальов [48], Н. В. Кузьміна [233] виокремили такі напрями: педагогічна акмеологія (О. О. Бодальов [47], А. О. Деркач [129], В. Н. Тарасова [397]), шкільна акмеологія (А. М. Крамаренко [213], С. О. Караман [187], В. М. Максимова [260], С. М. Мартиненко [267]), соціальна акмеологія (А. І. Ляшенко [255], Г. П. Філіпова [420]), військова акмеологія (В. Г. Михайловський [279], Л. Г. Лаптев [241], В. В. Новіков [297]), медична акмеологія (В. П. Андронов [16], А. Г. Васюк [71], Т. В. Карасьова [408], С. Н. Толстов [407]); акмеологія управління (А. О. Деркач [128], В. Г. Зазикін [131]); акмеологія вищої освіти (В. М. Вакулєнко [68], О. А. Дубасенюк [149]); креативна акмеологія (Н. Ф. Вишнякова [82], А. О. Деркач [132], К. Є. Перепьолкіна [329]);

синергетична акмеологія (В. П. Бранський [57], О. В. Вознюк [85], С. Д. Пожарський [337]); корекційна акмеологія (Н. Є. Завацька [165]); характерологічна акмеологія (А. А. Філозоф [422]); етнологічна акмеологія (В. П. Бранський [58]).

Проблема професійної підготовки фахівців фізичного виховання досліджується вітчизняними вченими у таких аспектах: теоретико-методологічні засади професійної підготовки фахівців фізичного виховання у вищих навчальних закладах (Ю. О. Коваленко [199], Л. П. Сущенко [395], О. В. Тимошенко [404], А. Г. Черноштан [447], М. Я. Ярошик [459]); підготовка майбутніх учителів фізичної культури до: розв'язання педагогічних ситуацій (Р. П. Карпюк [189]), застосування тренінгів (І. В. Панасюк [322]), інформаційних технологій (Г. Р. Генсерук [97]) у професійній діяльності; викладання основ безпеки життєдіяльності (Г. Д. Кондрацька [203]) та валеологічного самовдосконалення (В. А. Коробейнік [206]); фізкультурно-оздоровчої (Н. Г. Денисенко [121], А. В. Заїкін [169], Л. І. Іванова [177]) та позакласної виховної роботи (Л. П. Арефьева [22], С. О. Ігнатенко [181], О. А. Стасенко [390]) з учнями; профільного навчання у старшій школі (О. В. Котова [207]); формування педагогічної майстерності (В. М. Папуча [325]), культури професійної самореалізації (В. М. Мазін [258]) та психологічної готовності до педагогічної діяльності (М. М. Кужель [226]) майбутніх учителів фізичного виховання; аксіологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (Л. О. Демінська [119]); акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (Л. С. Рибалко [353]).

Окремі аспекти акмеологічно спрямованої професійної підготовки фахівців фізичного виховання розробляються й зарубіжними вченими, зокрема: теоретична підготовка студентів педагогічного вишу в системі фізкультурної освіти (В. С. Кузнецов [437]); значення професійно-педагогічної культури як основи акмеологічного становлення спортивного педагога (Л. В. Абдаліна [1], Є. В. Бистрицька [65], Л. Є. Варфоломеєва [69], К. Г. Сайганова [364]); акмеологія спортивних досягнень: теоретичні та прикладні аспекти (Ю. Ф. Курамшин [238]); акмеологічний аналіз спортивної індивідуальності (І. А. Юров [454]); акмеологічна компетентність

майбутнього вчителя: сутність, структура та зміст (Д. М. Кошман [208]); психолого-акмеологічні аспекти вивчення проблеми поліпрофесіоналізму особистості (А. В. Посохова [340]); практичні аспекти використання професійної акмеології (Н. В. Кузьміна [232], Г. І. Хозяїнов [435], О. Л. Жукова [163]).

Враховуючи соціальну значущість забезпечення фізичного і духовного розвитку молодого покоління, пов'язану з цим актуальність неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології, недостатню теоретичну розробленість проблеми та її практичне впровадження, нами була зосереджена увага на дослідженні акмеологічних засад неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання.

Автор висловлює щире вдячність науковому консультанту доктору педагогічних наук, професору, члену-кореспонденту НАПН України *Світлані Олександрівні Сисоєвій* за наукове редагування монографії, винятковий професіоналізм, наукову багатогранність, неоціненну особистісну підтримку та конструктивні поради під час підготовки рукопису монографії.

Слова подяки доктору педагогічних наук, професору, члену-кореспонденту НАПН України *Носку Миколі Олексійовичу*; доктору педагогічних наук, професору *Мартиненко Світлані Миколаївні*; доктору педагогічних наук, професору *Медведєвій Ірині Михайлівні* за рецензування рукопису монографії.

Щиросердна вдячність ректору Київського університету імені Бориса Грінченка доктору філософських наук, професору, академіку НАПН України, президенту Української академії акмеологічних наук *Віктору Олександровичу Огнев'юку* за сприяння у виданні монографічного дослідження, можливість працювати, розвиватися і самореалізовуватися в грінченківській родині.

Монографію адресовано викладачам фізичного виховання, учителям фізичної культури, методистам, науковим працівникам, аспірантам, студентам спеціальності «Фізичне виховання».

Будемо вдячні за зауваження і побажання, які просимо надсилати на електронну скриньку: t.dereka@kubg.edu.ua